

ACTIVITEITEN JAAR VAN HET
INDUSTRIEEL ERFGOED 19961996/1
februari '96

PROVINCIE GRONINGEN

In het kader van het jaar van het industrieel erfgoed 1996 zal in de provincie Groningen een „Monument van de maand“-project van start gaan in april. Elke maand staat een industrieel monument centraal en kan het monument in de weekenden bezocht worden.

Voor dit project zijn geselecteerd: Stadskanaal: watertoren; Oldehove: gemaal Electra; Delfzijl: steenfabriek Hylkema; Bedum: zuivelfabriek; Scheemda: strokartonfabriek „De Toekomst“; Ter Apelkanaal: stoommachine in strokartonfabriek; Sappemeer: scheepswerf Wolthuis; Nieuwe Schans: locomotiefloods.

De Provinciale Bibliotheek Centrale Groningen ontwikkelt een tentoonstelling over deze monumenten, die in alle bibliotheken komt te staan. De provincie geeft een subsidie van f 50.000,=.

PROVINCIE OVERIJSSSEL

De Werkgroep Industriële Archeologie van het bureau Kunst en Cultuur Overijssel (KCO) organiseert in 1996 eveneens een project „industrieel monument van de maand“. Een reizende fototentoonstelling zal gedurende het project bij de monumenten van de maand te bezichtigen zijn. De expositie geeft een overzicht van belangrijke industriële monumenten in Overijssel.

De volgende monumenten zijn in het programma opgenomen:

- maart: textielspinnerij Jannink, Enschede
- april: kalkovens/gashouder, Dedemsvaart
- mei: tabaksindustrie, Kampen
- juni: steenfabriek Werklust, Losser
- juli: Museum Buurt Spoorweg, Haaksbergen
- augustus: stoomgemaal, Mastenbroek/kalkovens, Hasselt, Tapijtmuseum, Genemuiden
- september: industrielandchap Raambuurt, Deventer
- oktober: zoutmuseum/stoomhoutzaagmolen Twickel, Delden
- november: techniekmuseum HEIM, Hengelo

PROVINCIE UTRECHT

In het kader van het project „Provincie Utrecht, historisch hart van Nederland“, worden diverse culturele evenementen georganiseerd, die aansluiten bij het Jaar van het industrieel erfgoed. De provincie Utrecht heeft gekozen voor het thema „Industrie en water“.

Een overzicht van de activiteiten in maart/april 1996:

* **Amersfoort: tentoonstelling „Bier van het zuiverste water“**

De bierbrouwerij „Phoenix“ was ooit de grootste brou-

werij van Amersfoort. De bierbrouwerij begon in 1873 als de „Amersfoortsche Beijersch-Bierbrouwerij“, een modern bedrijf, gebouwd aan de spoorweg naar Amsterdam. Bij een verkoop in 1891 werd de naam omgezet in „Phoenix“. Dit bedrijf kwam met opmerkelijke vernieuwingen, zoals de eerste reclamecampagne voor bier, een eigen scheepvaartlijn(!) voor de export van bier naar Londen en de verkoop van bier op fles via winkeliers.

Museum Flehite: Westsingel 50, 3811 BC Amersfoort. Informatie: tel. 033-4619987.

Geopend: di/vr 10.00-17.00 uur, za/zo 14.00-17.00 uur; van 2 maart tot 28 april.

* **Utrecht: tentoonstelling „Mobach en tijdgenoten“**

Aan de Kanaalweg 24 in Utrecht staat de meer dan honderd jaar oude keramiekfabriek van de Fa. Mobach. Vanaf 15 maart is in de fabriek de expositie „Mobach en tijdgenoten“ te bezichtigen. De expositie besteedt aandacht aan de geschiedenis en de producten van de Utrechtse N.V. Aardewerkfabriek St. Lukas, opgericht in 1909. De producten van St. Lukas werden gekenmerkt door de bijzonder fraaie lusterglazuren die op het aardewerk werden geplaatst. Na de eerste wereldoorlog wordt het bedrijf verplaatst naar Maarsse aan het Merwedekanaal. In 1930 werd de productie stopgezet. De glazuurtechnieken zijn daarna door Mobach voortgezet.

Op vrijdag 15 maart t/m 17 maart organiseert Mobach open dagen. Op deze dagen is het mogelijk de meer dan honderd jaar oude pottenbakkerij in volledig bedrijf te bezichtigen.

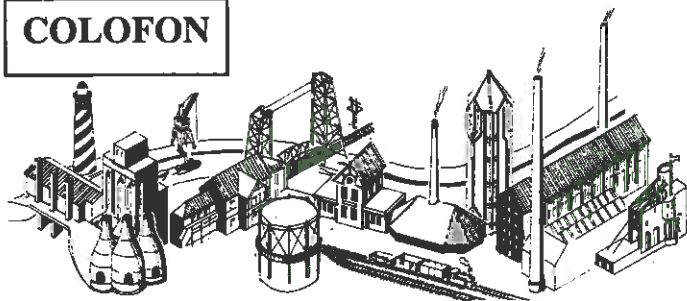
Toegang open dagen: vr 14.00-22.00 uur, za en zo 10.00-17.00 uur. Keramiekfabriek Mobach, Kanaalweg 24, Utrecht. Openingstijden: ma/vr 10.00-17.00 uur.

Informatie: tel. 030-2880290.

Utrecht: keramiekfabriek Mobach.

COLOFON

Industria

Nieuwsbrief van de 56 bij de Federatie Industrieel Erfgoed Nederland aangesloten organisaties. De nieuwsbrief verschijnt ± zesmaal per jaar.

Industria komt mede tot stand door de financiële medewerking van het Prins Bernhard Fonds en de Rijksdienst voor Monumentenzorg.

Redactie-adres: Industria, p/a M. N. M. Overbeek, Noteboomstraat 61, 8021 WR Zwolle (samensteller).

Kopij voor Industria 1996 no. 2 s.v.p. toezenden aan de redactie uiterlijk 31 maart 1996.

Secretariaatsadres FIEN: Zomervaat 206 f, 2033 DN Haarlem.

Abonnementenopgave: door overmaking van f 26,- voor de jaargang 1996 op Postbankrek.nr. 132802 ten name van Stichting FIEN, Industria, Oosteinde 13, 7772 CA Hardenberg.

AGENDA

1. Zevenaar: tentoonstelling "140 jaar spoor langs Zevenaar"

Van 7 januari tot 31 maart wordt in het gemeentehuis van Zevenaar een tentoonstelling gehouden over de spoorweggeschiedenis van Zevenaar. Absoluut topstuk op deze expositie is een 18 meter lange maquette van het spoorwegemplacement van Zevenaar, zoals dat er in 1939 bij lag. Medewerkers van de modelbouwvereniging „De Draaischijf“ hebben zeven jaar aan deze maquette gewerkt. Er is 120 meter rails voor gebruikt en de draaischijf voor locomotieven, eertijds de grootste van Nederland, is op schaal nagebouwd. Alle overige gebouwen, bomen en wegen zijn op schaal nagemaakt op basis van bouwtekeningen en historische foto's. De modelspoorbaan is voorzien van rijdend materieel, dat alleen op zaterdagen zal rijden.

Naar aanleiding van de expositie heeft de Cultuurhistorische Vereniging Zevenaar een boek uitgegeven onder de titel „140 jaar spoor langs Zevenaar“, geschreven door G. Willemsen. In dit lijvige boekwerk van 150 blz. wordt onder andere een volledig overzicht gegeven van alle spoorlijnen en maatschappijen die vanaf 1856 Zevenaar aandeden.

Gemeentehuis Zevenaar, Raadhuisplein 10.

Openingstijden: ma-vr 8.00-17.00 uur, wo 18.00-19.30 uur, za 14.00-17.00 uur.

Voor meer informatie: Liemers Museum, tel. 0316-333615.

2. Deventer: opening „Automuseum Deventer“

Op 20 december is het Automuseum Deventer aan de Sluisstraat officieel geopend. Het automuseum is de parti culiere opvolger van het (gesubsidieerde) Automuseum Heemgracht. Initiatiefnemers Paalman en Bruyn handelen

al jaren in oldtimers en restaureren in de werkplaats van het museum oude auto's uit binnen- en buitenland.

Naast de aan- en verkoop en restauratie van antieke auto's worden in het museum regelmatig verschillende collecties oldtimers tentoongesteld. Op dit moment staan er zo'n 25 wagens, variërend van een Benz Velo uit 1894 tot de Ferrari 365 GT uit 1968. Het merendeel van de auto's is nog niet eerder in Nederland te zien geweest. In de toekomst willen de eigenaren het museum uitbreiden met een antiquarische autobibliotheek en een ruimte voor oldtimers-accessoires.

Automuseum Deventer: Sluisstraat 6, 7411 EG Deventer (tel. 0570-671179).

3. Tilburg: tentoonstelling „Pakkende patronen; weven volgens het principe van Jaquard“.

Tot 25 maart is in het Nederlands Textielmuseum in Tilburg een expositie te zien over het weefsysteem van Jaquard. Bloemen, figuren en zelfs complete staatsieportretten kunnen minutieus als patroon in een stof geweven worden. De methode die dit mogelijk maakt, noemt men de Jaquard-techniek. De figuren kunnen ontstaan doordat de (horizontaal gespannen) kettingdraden op een Jaquardweefgetouw ieder afzonderlijk op en neer te bewegen zijn. Het principe van deze weeftechniek bestond al ver vóór onze jaartelling. De Fransman Joseph Jaquard heeft de techniek gemechaniseerd. De door hem ontwikkelde weefmachine leest de informatie over het weefpatroon af van langwerpige kaarten, waarin het patroon is ingeponst. Jaquardkaarten zijn vergelijkbaar met ponskaarten voor draaiorgels en computers.

Op de expositie is een overzicht te bezichtigen van Nederlandse Jaquardstoffen uit de museumcollectie uit de periode 1900-1990. Bezoekers krijgen de gelegenheid zelf de Jaquardtechniek uit te proberen met een „trekweefgetouw“. De tapijserie- en damastweverij naast het museum kan tijdens de expositie bezocht worden. Hier worden op Jaquardgetouwen schitterende damasten geweven. Nederlands Textielmuseum, Goirkestraat 96, 5046 GN Tilburg (tel. 013-5367475).

NIEUWS UIT DE AANGESLOTEN ORGANISATIES

Stichting Industrieel Erfgoed Rijnmond (SIER)

De SIER heeft 21 februari jl. het besluit genomen een Industrieel Erfgoed-prijs in te stellen van f 10.000,- voor het best uitgevoerde initiatief in de afgelopen twee jaren. In deze voor aankondiging willen wij volstaan met een korte omschrijving van de richtlijnen om voor nominatie voor de IE-prijs in aanmerking te komen; in de volgende Industria zal meer informatie worden gegeven over hoe en waar u een initiatief kunt melden! De IE-prijs is de bekroning van een recent uitgevoerde publieksgerichte activiteit, bij voorkeur tot stand gebracht door een vrijwilligersorganisatie.

De geldprijs van f 10.000,- en de bijbehorende oorkonde is bedoeld voor een breed scala aan initiatieven, zoals bijvoorbeeld het beste boek op het terrein van het industrieel erfgoed in Nederland, een creatief tot stand gebracht tweede gebruik van een industrieel monument, een aangetoond professioneel georganiseerde excursie naar een bijzonder industrieel-archeologisch gebied, een

fraai toegankelijk gemaakt archief van een lokale fabriek, een stimulerende videoband over „oral history“, etc. De uitreiking van de IE-prijs zal voor het eerst plaatsvinden tegen het eind van het Jaar van het industrieel erfgoed, dus dit najaar.

Voor meer informatie: SIER, t.a.v. Jannes H. Mulder, Grindweg 64, 3055 VB Rotterdam.

BERICHTEN

GRONINGEN

Winsum: op 13 november 1995 is in deze plaats de Stichting tot Behoud van Waterstaatkundige Werken in de provincie Groningen opgericht. De nieuwe stichting wil zich gaan bezighouden met het bevorderen van de kennis, aandacht en het behoud van waterstaatkundige monumenten in de provincie Groningen. Hierbij kan gedacht worden aan dijken, uitwateringssluizen, bruggen, zijvesthuizen, kades en oevers. Eén van de eerste objecten waar de stichting zich mee bezighoudt, is de Schaphalsterzijk bij Winsum, een 18e-eeuwse uitwateringssluis, die met sloop wordt bedreigd.

Zoutkamp: de gemeente De Marne werkt aan een structuurvisie voor de voormalige vestingplaats Zoutkamp. Om Zoutkamp aantrekkelijker te maken voor het toerisme, zou het historisch verleden van deze plaats aan het Reitdiep benadrukt moeten worden. De Rijksdienst voor Monumentenzorg heeft de gemeente geadviseerd de restanten van de vestingwerken te accentueren. Een totale reconstructie is uitgesloten, gezien de geringe overblijfselen. De Rijksdienst benadrukt de grote cultuurhistorische waarde van de oude uitwateringssluizen, die een belangrijke rol hebben gespeeld in de waterhuishouding van Noord-Nederland.

FRIESLAND

Drachten: de gemeente Smallingerland wil toestemming verlenen voor het herstel van de oude tabaksfabriek op de hoek van De Drift-Zuidkade in het centrum van Drachten.

Drachten: v.m. tabaksfabriek.

De 150 jaar oude tabaksfabriek staat al jaren leeg en is in 1994 gekocht door een meubelzaakdirecteur. De eigenaar wil het vervallen fabriekspand restaureren en er winkels in vestigen.

Wolvega: de gemeente Weststellingwerf heeft een aantal gebouwen geselecteerd voor de rijksmonumentenlijst. Tot deze gebouwen behoren het NS-station, een gebouw van het type waterstaatsstijl vierde klasse uit 1868, de onlangs gerestaureerde Driewegsluis bij Nijetrijne en de sluis aan de Veendijk in Nijetrijne.

Sneek: het voormalige elektrische gemaal aan de Groenedijk in Sneek is door de gemeente te koop aangeboden. Het gemaal, met bijbehorende dienstwoning, dateert uit 1920. De gebouwen moeten grondig opgeknapt worden. De gemeente wil het gemaal voor minimaal f 105.000,- verkopen. Tot 1 maart kunnen belangstellenden een bod uitbrengen met een bouwplan.

DRENTHE

Meppel: al enkele jaren staat het voortbestaan van de Sluisbrug, een stalen ophaalbrug over de oude Hoogeveense Vaart in het centrum van Meppel, ter discussie. Onlangs besloot het college van B. en W. geen bezwaar aan te tekenen tegen de aanwijzing van de brug als rijksmonument door WVC. Deze ommezwaai van het college werd mede ingegeven door een alternatief voorstel van de Rijksdienst om de brug naar elders te verplaatsen. Hierdoor kan de gemeente het plan om op de plaats van de oude brug een nieuwe, bredere brug te bouwen, toch uitvoeren. De gemeente heeft unaniem gekozen voor dit als compromis bestempeld alternatief. De oude Sluisbrug kan een nieuwe functie krijgen als fiets- en voetgangersbrug bij de wijk Oosterboer over de Hoogeveense Vaart, of over het riviertje de Reest. Oppositiepartij Stadwacht zet vraagtekens bij dit plan. Door de Sluisbrug te verplaatsen, wordt de historische context met de naast de brug gelegen sluis verbroken. Ook de hoge kosten van demontage, verplaatsing en herstel van de oude brug wegen niet op tegen behoud en herstel van de brug op de oude plek, aldus Stadwacht. Positief oordeelt Stadwacht over het feit dat de gemeente nu ook inziet dat de Sluisbrug een uniek technisch monument is, en dat de gemeente achter het herstel van de brug staat.

OVERIJSEL

Wijhe: in het centrum van dit IJsseldorp herinnert een hoge betonnen toren aan de vroegere aanwezigheid van een linoleumfabriek. De N.V. Sallandse Vloerzeilen Linoleumfabriek werd in 1912 opgericht. De fabriek beëindigde de productie in 1971. Sindsdien doen de gebouwen dienst als opslagruimte. De in beton opgetrokken toren is in de jaren twintig gebouwd als droogtoren voor linoleum. De gemeente wil in overleg met de eigenaar de toren nog dit jaar slopen.

GELDERLAND

Nijmegen: het is nog niet duidelijk of het „Hollands-Duits“ gemaal bij Nijmegen kan blijven voortbestaan. In het kader van de dijkverzwaring van de Ooypolder zal het gemaal ingrijpend moeten worden aangepast: er moeten nieuwe pompen in en de uitstroom zal worden veranderd. Een en ander zal grote gevolgen hebben voor de constructie van het gemaal. Het polderdistrict Groot Maas en Waal, eigenaar van het gemaal, overweegt een geheel nieuw gemaal te bouwen. Aangezien Duitsland voor 60% in de kosten van het gemaal bijdraagt, zal dit de besluitvorming niet bespoedigen. Het

zijn nu nog nadrukkelijk in het landschap aanwezig.

3. Wagt, Wim de: *Architectuur op Leiduin 1853-1995, functionaliteit en verbeelding. De gebouwen van de Gemeentewaterleidingen nabij de Amsterdamse Waterleidingduinen*. Amsterdam, gemeentewaterleidingen, 1995. 72 blz., geïll. Prijs f 49,-.

Bij Heemstede begon het Amsterdamse gemeentewaterleidingbedrijf in 1853 met de winning van duinwater voor de drinkwatervoorziening van de hoofdstad. In 1853 werd op het complex Leiduin het eerste pompstation in gebruik genomen, een in eclectische stijl gebouwd complex, dat nu in gebruik is als laboratorium. De auteur, architectuurhistoricus, beschrijft in dit boek in het eerste deel de geschiedenis van het waterleidingbedrijf Leiduin. In het tweede deel wordt de architectuur van het markante pompstation en de later toegevoegde bedrijfsgebouwen beschreven. Het boek is uitgebracht naar aanleiding van een tentoonstelling die in Haarlem in november 1995 te zien was.

Heemstede: pompstation Leiduin.

4. Jansma, Cor: *Rode en gouden banden; Van Hallstraat 4 sinds 1851*. Amsterdam, Gemeentewaterleidingen, 1995. .. blz., geïll. lit.opg. ISBN 90.80024821. Prijs f 95,-.

Schrijver-journalist Cor Jansma schreef in opdracht van het Gemeentewaterleidingbedrijf dit bijzondere gedenkboek. Het boek is opvallend vormgegeven in de vorm van een opengewerkte doos met een hardplastic kaft. Een uitklapbare luchtfoto op karton biedt de lezer een routekaart langs de in het boek beschreven bedrijfsgebouwen. „Rode en gouden banden” werd uitgegeven naar aanleiding van de sluiting van het waterpompstation aan de Van Hallstraat in 1994. Onlangs is op het terrein begonnen met de bouw van de eerste Amsterdamse milieuvriendelijke woonwijk. De meest markante bedrijfsgebouwen, zoals het pompstation met zijn kasteelachtige trekjes, zullen in de woonwijk als industrieel monument opgenomen worden. De titel van het boek verwijst naar de kleur van de verschillende petten die, afhankelijk van de rang, door de werknemers gedragen werden. Veel aandacht besteedt de auteur dan ook aan de sociale geschiedenis van dit bedrijf, waar van oudsher een sterke binding was met het socialisme. Jansma baseert zijn verhaal voor een deel op interviews met oud-werknemers. Een belangrijk deel van het boek bestaat uit fraaie historische opnamen uit de

periode 1900-1960. Dit deel wordt aangevuld met een fotodocumentaire uit 1994 van het bedrijf. Deze artistiek zeer fraaie foto's, waaronder enkele panoramafoto's, geven een uniek beeld van het drinkwaterleidingbedrijf in al zijn facetten, vlak voor de sluiting.

Dit monumentale boekwerk is beperkt in de boekhandel en bij de stadsboekwinkel bij het stadhuis verkrijgbaar.

5. *Atlas van het Nederlands Gedistilleerd; actualiteit en historie van een nationaal cultuurproduct*. 128 blz., geïll. Prijs f 29,50. Verkrijgbaar bij de slijter.

Dit boek geeft een beeld van de rijke geschiedenis van de Nederlandse distilleerderijbranche. Ook opgenomen is een overzicht van de huidige producenten van jenever en likeuren alsmede een opsomming van het hele assortiment producten en een route langs jenevercafés en proeflokalen. Het boek is rijk voorzien van kleur- en zwart-wit foto's.

6. Willemsens, Piet en Klaas de Wit: *De bakermat van de Nederlandse zuivelindustrie*. Gorssel, K. C. de Wit, 1995. 154 blz., geïll., tabellen, registers. Prijs f 35,- (incl. verzendkosten). Alleen rechtstreeks te bestellen bij K. C. de Wit, Beukenlaan 44, 7213 DG Gorssel.

Dit boek is tot stand gekomen op basis van jarenlang archiefonderzoek en veldonderzoek. De auteurs zijn beiden afkomstig uit de zuivelbranche. Het grootste deel van het boek bestaat uit een geschiedkundig overzicht per provincie van de zuivelindustrie. In de eerste vijf hoofdstukken wordt aandacht besteed aan de stichters van de eerste zuivelfabriekjes, de technische innovaties in deze branche (bijv. de uitvinding van de centrifuge), de architectuur van de zuivelfabrieken, het ambachtelijke handkrachtfabriekje en de organisatorische aspecten van de branche (ontstaan coöperaties). In het provinciaal overzicht ontbreekt de provincie Utrecht. Een zeer waardevolle aanvulling is het alfabetisch plaatsnamenregister, waarin 1475 voormalige en nog bestaande zuivelfabrieken met jaartal van ontstaan en sluiting zijn opgenomen. Dit boek is het resultaat van de persoonlijke interesse en hobby van de auteurs en geeft als zodanig niet een diepgaand beeld van de historie van de zuivelindustrie. Het boek kan echter beschouwd worden als een welkome aanvulling m.b.t. de geschiedschrijving van de Nederlandse zuivelindustrie. Met name de vele, deels zeldzame foto's en het overige illustratiemateriaal geven dit boek een grote meerwaarde.

7. Schrader, H., en J. P. Norbye: *Elmars vrachtauto-encyclopedie: alle merken van 1900 tot heden*. Rijswijk, Elmar, 1994. 183 blz., geïll., reg. ISBN 90.389.02085. Prijs f 44,50.

De vrachtauto of bedrijfswagen is een onderdeel van onze economie dat niet meer is weg te denken. Sinds het begin van deze eeuw is er een groot aantal bedrijven geweest dat zich heeft beziggehouden met de ontwikkeling en de bouw van dit type vervoermiddel. Deze encyclopedie geeft in kort bestek informatie over niet minder dan 681 merken! Deze informatie kan als adequaat worden aangemerkt, evenals het fotomateriaal. Het is jammer dat het boek niet is voorzien van een inleidend hoofdstuk over de ontwikkeling en het belang van de vrachtwagen, evenals een opgave van relevante literatuur.

„Hollands-Duits" gemaal is als elektrisch gemaal gebouwd in 1933. Het gemaal zorgt mede voor de waterafvoer van een gedeelte van Duitsland, vandaar de internationale benaming.

Tiel: projectontwikkelaar Bouwfonds Woningbouw BV en de gemeente Tiel gaan onderzoeken of een deel van de oude jamfabriek van Flipje behouden kan blijven. Het fabriekscapex van de voormalige Koninklijke Maatschappij de Betuwe, beter bekend als Flipje Tiel, was de eerste jamfabriek in Nederland. In 1994 werd de fabriek gesloten en de produktie overgebracht naar de Herofabrieken in Breda. Voor het fabrieksterrein werden plannen ontwikkeld voor de bouw van vierhonderd woningen. De gemeente heeft hiervoor inmiddels een sloopvergunning verleend, maar een Tielse milieugroep heeft hiertegen protest aangetekend. De actiegroep wil de twee meest markante onderdelen van het complex behouden en integreren in de nieuwe woonwijk. Het gaat hierbij om het oudste gebouw, de perserij uit 1880 met het opschrift „De Betuwe, Verduurzaamde Vruchten" en de directeursvilla „Batauwe" uit 1900 met de later aangebouwde kantoorgebouwen, die via een luchtbrug met het achterliggende produktiegebouw zijn verbonden. Deze fabrieksgebouwen zijn door het Projektbureau Industrieel erfgoed (PIE) genomineerd voor de rijksmonumentenlijst.

UTRECHT

Veenendaal: de gebouwen van de voormalige wolfabriek van Hollandia aan het Verlaat zullen niet de status van rijksmonument krijgen. Een bouwkundig onderzoek van de provincie heeft uitgewezen dat de fabriek niet van landelijke betekenis is. Wel adviseert de provincie de gemeente bij een eventuele herbesteding van het complex in ieder geval een deel van de gevels met de schoorsteen te behouden. Omdat in Veenendaal praktisch alle textiel fabrieken verdwenen zijn, is behoud van een deel van het Hollandia complex de laatste kans om nog iets van het rijke industrieverleden van Veenendaal te laten zien.

De gemeente heeft nog geen concrete plannen voor het fabrieksterrein.

NOORD-HOLLAND

Amsterdam: de strijd van buurtbewoners voor het behoud van de paardentramremise aan de Overtoom gaat door. In november werd door een aantal bewoners een stichting opgericht om de remise te behouden. De deelraad, die aanvankelijk achter de sloopplannen van projectontwikkelaar Cocon Vastgoed stond, heeft in december opdracht gegeven aan het Atelier Stedelijk Erfgoed om een onderzoek in te stellen naar hergebruikmogelijkheden voor het verwaarloosde pand. De remise dateert uit 1876 en is ontworpen door architect A. L. van Gendt, tevens ontwerper van het Concertgebouw en de Hollandsche Manege. De buurtbewoners willen het complex hergebruiken voor kleine bedrijven en winkels. De projectontwikkelaar wil een nieuwe supermarkt bouwen op het terrein.

Amsterdam: de herinrichting van het oude havengebied is in volle gang. Op het Java-eiland wordt hard gewerkt aan de bouw van een compleet nieuwe woonwijk. Om deze woonwijk een verbinding met het centrum te geven, is een 200 meter lange boogbrug gepland, die aan-

sluit op de Veemkade. Om te voorkomen dat het voormalige pakhuis Willem de Zwijger voor de aanleg van de brug moet wijken, zal de brug door het pakhuis lopen ter hoogte van de eerste verdieping. Hierdoor is het mogelijk de brug een verhoogde aansluiting te geven met de Veemkade. Door de brug trillingsvrij aan te leggen, kan het pakhuis tevens gebruikt gaan worden voor andere bestemmingen, zoals een café-restaurant, kantoren en ateliers.

Pakhuis „Willem de Zwijger" is in 1933 ontworpen door architect J. de Bie Leuvelink Tjeenk. De constructie van het pakhuis bestaat uit een betonskelet met bakstenen gevels. Het pakhuis is één van de belangrijkste voorbeelden van moderne bedrijfsarchitectuur uit het interbellum in Amsterdam.

Huizen: aan de rand van de oude vissershaven in Huizen wordt binnenkort begonnen met de herbouw van vier historische kalkovens. De twintig meter hoge kalkovens van Huizen werden in 1916 gebouwd. Door de achteruitgang in het gebruik van schelpkalk in de bouw werd de kalkbranderij in 1974 gesloten. De eigenaar van de ovens, bouwmaterialenhandel Vos, wilde de ovens in 1988 afbreken, waartegen verzet kwam vanuit de bevolking. Door de slechte staat waarin de ovens verkeerden, moesten deze in 1989 toch worden gesloopt. De stenen werden echter zorgvuldig bewaard om de ovens op een andere plaats weer te herbouwen. De nieuwe eigenaar van de kalkovens, projectontwikkelaar Horex Business, wil de herbouwde ovens gaan gebruiken als huisvesting voor kantoren en een restaurant. Hiertoe zullen de ovens een extra hoog fundament en een glazen uitbouw krijgen. De herbouwkosten van de ovens worden voor een deel betaald door de provincie, daar de ovens provinciaal monument zijn.

Koog aan de Zaan: de Vereniging tot behoud van Monumenten van Bedrijf en Techniek Zaanstreek heeft de gemeente Zaanstad voorgesteld het kantoorgebouw van Bruynzeel aan de Pieter Ghysenlaan als monument te behouden. Volgens de MBTZ is het kantoorgebouw een uniek voorbeeld van industriële architectuur. De fa. Bruynzeel daarentegen wil het gebouw slopen en de grond verkopen. Indien de gemeente besluit het pand op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen, zal Bruynzeel een schadeclaim indienen bij de gemeente.

Kwadijk: het Provinciaal Waterleidingbedrijf Noord-Holland (PWN) gaat de watertoren van Kwadijk in de loop van dit jaar verkopen. De 45 meter hoge toren is in 1925 gebouwd naar een ontwerp van B. F. van Nievelt en heeft expressionistische stijlkenmerken. De toren heeft voor de PWN geen functie meer en de kosten van onderhoud worden te hoog. De provincie Noord-Holland wil de watertoren op de provinciale monumentenlijst plaatsen.

Zaanstad: de gemeente Zaanstad gaat de uit 1727 daterende Zandijkersluis restaureren. De schutsluis, die in verbinding staat met de Zaan, werd begin jaren zeventig afgesloten voor de scheepvaart. In april 1996 zal de sluis weer in functie zijn. De restauratiekosten bedragen 350.000 gulden.

ZUID-HOLLAND

Hendrik-Ido-Ambacht: de watertoren van Hendrik-Ido-Ambacht zal toch binnenkort gesloopt worden. Een bouwtechnisch onderzoek in opdracht van de gemeente

wees uit dat de herstelkosten zodanig hoog waren (ca. 9 ton), dat herstel niet verantwoord wordt geacht.

Hendrik-Ido-Ambacht: watertoren.

Nieuwerkerk a.d. IJssel: in november is de oude maalterij aan de Kerklaan gesloopt. Op de plaats van de maalterij komen luxe appartementen. Vanwege de bouwvallige staat waarin het pand verkeerde, bleek het onmogelijk het pand in zijn oorspronkelijke staat te behouden. Wel zal de fraaie voorgevel van de maalterij bij de nieuwbouw worden gereconstrueerd.

NOORD-BRABANT

Eindhoven: de gemeente Eindhoven wil ca. 4,4 miljoen beschikbaar stellen voor het behoud van de voormalige Philipsfabriek in de binnenstad. Het karakteristieke fabriekscomplex staat bij de Eindhovenaren bekend als „de witte dame“, vanwege de witte betongevels waaruit het is opgetrokken. Het complex is in de jaren twintig ontworpen door architect D. Roosenburg. In de visie van de gemeente moet het imposante complex plaats gaan bieden aan instellingen die zich bezighouden met design, kunst, informatie en technologie. Binnen dit kader zal ook de centrale openbare bibliotheek in het complex worden opgenomen. Twee andere gegadigden voor het complex zijn Philips Corporate Design en de Academie voor Industriële Vormgeving. De verbouwing van het fabriekspand zal ca. 67 miljoen gaan kosten.

Roosendaal: de Suiker Unie gaat binnenkort de suikerfabriek in Roosendaal sluiten. De drie overige vestigingen van de Suiker Unie, Puttershoek, Groningen en Dinteloord, zullen de productie overnemen. De Suiker Unie blijft de locatie in Roosendaal gebruiken voor de

productie van fructose en insuline. Ook de researchafdeling blijft in Roosendaal gehandhaafd. De suikerfabriek in Roosendaal dateert uit de jaren twintig. Een deel van de oorspronkelijke bedrijfsgebouwen is nog aanwezig.

ZEELAND

Scharendijke: in het kader van het Monumenten Selectie Project heeft de gemeente van Middenschouwen een dijkvak bij Scharendijke op de monumentenlijst geplaatst. Het betreffende dijkvak is in zoverre uniek qua constructie, dat het het enige nog aanwezige dijkvak in Zeeland is waarop de z.g. Muraltmuurtjes nog voorkomen. De Muraltmuurtjes bestaan uit een ononderbroken reeks betonmuurtjes, die boven op de dijk zijn geplaatst. Met deze betonmuurtjes, die hun naam ontleen aan de ontwerper ir. R. R. de Muralt van het waterschap Schouwen-Duiveland, heeft men de dijken versterkt na de stormvloed van 1906. Behalve de cultuurhistorische waarde zijn de Muraltmuurtjes bijzonder vanwege het materiaalgebruik. Met name gaat het hierbij om het vroege gebruik van geprefabriceerde betonelementen.

LITERATUURSIGNALERING

1. Stoovelaar, Hans: *Doorvaart gestremd, honderd jaar Amsterdamse bruggen in het nieuws*. Prijs: ?

Hans Stoovelaar, hoofd afdeling bruggen van Stedelijk Beheer in Amsterdam, heeft in dit fotoboek 60 verhalen opgenomen, die alle te maken hebben met Amsterdamse bruggen. Het boek beschrijft instortingen, storingen, aanvaringen, maar ook leuke gebeurtenissen die zich de afgelopen honderd jaar hebben voorgedaan op en rond de Amsterdamse bruggen. Een bekend voorval was het oude marineramschip „De Schorpioen“, dat in 1982 vastliep in de Wiegbrug. Om het schip weer vlot te krijgen, moest aan weerszijden graniet uit de landhoofden worden weggebikt.

Het boek is verkrijgbaar bij de stadsboekwinkel in het stadhuis.

2. Chevallier, Rob: *Rijksweg 50 van A tot Z. Arnhem-Zwolle*. Zutphen, Walburg Pers, 1995. 112 blz., geïll., lit.opg. ISBN 90601.1955 X. Prijs f 34,50.

Tot nu tot is er over de totstandkoming van het rijkswegennet in Nederland weinig gepubliceerd. Een aanvulling op dit terrein vormt het in opdracht van Rijkswaterstaat directie Oost-Nederland geschreven boek over de geschiedenis van de A50. De auteur beschrijft de geschiedenis van deze belangrijke noord-zuidverbinding, welke begint in 1935. Het leeuwedeel van het boek vormt een minutieuze beschrijving van het traject van de A50 in de provincies Gelderland en Overijssel, waarbij van elke brug, tunnel en bijzondere constructies (wildviaduct) een foto is opgenomen. De auteur besteedt hierbij veel aandacht aan de oorsprong van geografische namen van viaducten en waterlopen. Met name interessant is de lange voorgeschiedenis van het wegvak Apeldoorn-Zwolle. De eerste plannen dateren uit 1935, de opening vond plaats in 1977.

Resten van een eerder gepland tracé bij Epe uit 1942